

En redningsdåd og en hedersgave fra 1881

I 1974 mottok Norsk Sjøfartsmuseum en kikkert i gave fra Inger Tallaksen, Oslo. Inger Tallaksen er født i Grimstad i 1890. Kikkerten hadde hun fått etter sin far, sjøkaptein Thor Tallaksen. Han førte flere av Morten og Fredrik Smith Petersens skuter. I 1894 ble han og den øvrige besetning sporløst borte med barken «Træsnit» av Grimstad.

Bark «Vasa» var bygget i Hasseldalen ved Grimstad i 1869 for Morten Smith Petersen, og ble forlatt utenfor Wilmington, North Carolina 17. november 1897 etter kollisjon med en amerikansk skonnert. «Vasa» var på 530 brutto register-tonn, og hadde en lengde på 137.3 engelske fot.

Kikkertens historie knytter seg til en begivenhet fra 1881 da Tallaksen førte barken «Vasa». Inngravert i kikkerten står det at den er gitt som gave til Thor Tallaksen av den kanadiske regjering som takk for bergingen av besetningen på bark «Ranger» av Yarmouth (Nova Scotia).

I privat eie og på museer finnes flere slike minner fra fordums dåd på sjøen. Dessverre er historien som lå til grunn for minnegaven eller medaljen ofte gått tapt. Ut over det som fremgikk av den beskjedne teksten på kikkerten, hadde man heller ikke for denne detaljer om bakgrunnen.

Men i 1975 ble det på Norsk Sjøfartsmuseum holdt en kongress med deltakere fra sjøfartsmuseer verden over. Her var også konservator Eric Ruff fra sjøfartsmuseet i Yarmouth, Nova Scotia. Han ble naturlig nok interessert i kikkerten som allerede lå på plass i utstillingene. Vel hjemme fant han i boken «Record of Yarmouth Shipping – Appendix» en detaljert beskrivelse av kaptein Tallaksens bedrifter med barken «Vasa». Kopi ble sendt Norsk Sjøfartsmuseum, og kikkerten, som i seg selv er en meget fin gjenstand, fikk dermed en ny dimensjon. For nå konkretiserer den en beretning om sjømenns slit, stormens herjinger og sjømenns nød – og deres redning.

Beretningen lyder i norsk oversettelse:

Bark «Ranger», 630 tonn, ført av Wellington Morrell, avgikk fra Darien, Georgia, 22. desember 1880 for Amsterdam med en last pitchpine. I en storm 3. januar 1881 led skipet totalhavari. Det ble forlatt den 16. da besetningen ble tatt opp av den norske bark «Vasa», kapt. Tellacsen, underveis fra Fleetwood. De gikk i land i New York 11. februar. De lidelser og savn besetningen måtte gjennomgå på det dødsdømte skipet kommer best frem i de to skipsførernes egen beretning, som følger her:

«19. januar, kl. halv to om ettermiddagen, i posisjon 35° 49' N, 11° 39' W, ble kaptein Tallaksen oppmerksom på noe som ved første øyekast syntes som en mørk flekk på bølgene. Flekken ble etter hvert større, og viste seg til sist å være en gruppe menn som klamret seg til de delene av et synkeferdig vrak som kunne gi mulighet til å redde livet. Vraket lå og drev til styrbord for barken, og de kunne se en mann som anropte dem ved å vifte med et engelsk flagg fra riggen. Kaptein Tallaksen fortsatte på samme kurs og snart etter var de like ved de skibbrudne. De var tolv i alt, og viste seg å være mannskapet fra barken «Ranger», kapt. Morrell, av Yarmouth N. S., underveis til Amsterdam fra en sydlig havn med trelast. De hadde vært underveis i tre uker da stormen kom over dem og blåste mesanmasten overbord. Barken ble totalvrak, og mannskapet hadde hele tiden holdt seg i live i samme desperate tilstand som da de ble observert av sine redningsmenn. I løpet av denne tiden var vraket blitt fylt av sjø, slik at bare poopen og akterlugaren lå over vann. Stueren ble skylt overbord av et brott, og kameratene hadde regnet ham som omkommet. Bølgedraget førte ham imidlertid inn mot vraket, men med en slik kraft at han slo skulderen av ledd ved sammenstøtet. Han ble dradd ombord, og var derfor blant dem som siden ble tatt opp av «Vasa». Gutten som sto til rors var også blitt skylt overbord da en sjø slo over dem, men han var også blant de overlevende.

Tross de store anstrengelser de hadde vært utsatt for, ga de inntrykk av å ha fått godt stell av redningsmennene, skjønt noen av dem fortsatt led av forfrosne føtter og oppsvulmede hender. Kapteinen på det forulykkede skipet beretter at i den tiden de oppholdt seg på det oversvømte vraket, ble de passert av fire seilskuter, hvorav det siste var italiensk, som alle hadde sett hvilken fare de var i, men uten å yte hjelp. De holdt seg i live på en meget sparsom rasjon av brød, gjennomtrukket av sjøvann, og noen tørkede epler. Ved hjelp av et lite blyrør og en oljeboks klarte de å kondensere tilstrekkelig vann til å overleve. Dette oppnådde de ved å varme vannet i bek utbløtt i petroleum, som de klarte å sette fyr på.»

Etter å ha gitt nærmere enkeltheter om det voldsomme uværet som bevirket at seil, forre dekkshus, livbåter og femten rekkeseptere hadde gått overbord, foruten at pumpene sluttet å virke og annen skade ble anrettet, fortsatte kaptein Morrell:

«Klokken 5 om morgenen den 4. så vi at skipet var blitt fylt av sjø, og at det

Hedersgaven fra Canadas regjering til kaptein Tallaksen står utstilt i 2. sal i Norsk Sjøfartsmuseum.

ikke ville holde seg på rett kjø. Vi kuttet derfor stormasten, for at skipet skulle holde seg oppreist og dermed hjelpe oss til å berge livet. Ved daggry blåste stormen med uforminsket kraft, men stormasten lå tvers over dekket, noe som skapet store vansker for oss, idet vi ikke kunne komme forut for å kappe storstaget som fortsatt holdt masten. All vannforsyning på dekk var gått tapt, men vi hadde en 1000 gallons (3800 l) tank under dekk, som vi kunne komme til bare været ville gi seg litt. Vi klarte å få opp en tønne brød, en halv tønne epler, en smørdunk og en skinke. Dette skulle tjene som forråd for tolv mann. Av drikke hadde vi en flaske gin, to flasker lime juice og en gallon eddik. Siden kahytten ikke kunne brukes, la vi et reserve-bramseil over mesangaffelen, som et telt hvor vi kunne søke ly. Det ga imidlertid ikke mye beskyttelse, idet sjøsprøyten og undertiden også større bølger slo over oss og gjorde både oss og alt omkring oss

gjennomvåte, slik at allerede første natten var både brødet og eplene våre fullstendig gjennomtrukket av sjøvann. Det ene te vi kunne gjøre for å holde oss noenlunde tørre, var å ta av oss de søkkvåte klærne og vri dem. Ettersom vi ikke klarte å komme ned til vanntanken, og heller ikke visste når vi ville klare det, tok vi saltvann fra vaskeromstanken gjennom tilkoblede rør, og forsøkte å kondensere vannet i rorhuset, hvor vi gjorde opp varme i bunnen av kahyttsovnene. Men sjøene brøt inn gjennom rorhusdørene og slokket ilden, slik at det var nesten umulig å få tilstrekkelig varme til å kondensere vanndamp. Likevel hadde vi klart å fremstille litt, kanskje en gallon, ferskvann, da en sjø fosset gjennom rorhuset, tok med seg kondenseringsapparatet, rev over vannledningene, og skylte med seg stuerten gjennom døren, slengte ham mot køykanten, og skadet ham stygt.

Nå var uværet ved å gi seg, slik at vi fikk kappet stor-stagene og sendt stormasten overbord. Vi prøvde å seile unna for vinden, noe vi fant umulig fordi store sjøer slo inn over poopen, slik at det ble vanskelig for besetningen å holde seg fast i rattet og rortaljene. Rorkulten løsnet, og det var umulig å få den fast, de nedre hengslene på roret brakk, og vi måtte kappe roret for å hindre at akterenden ble slått i stykker.

Etter to-tre dager sviktet tanken, og vi måtte sette rørene i stand og bruke 5-gallons oljekanne som kondensator. Arbeidet gikk svært langsomt, fordi rørene var ødelagt, slik at vi ikke klarte å få mer enn tre gallons ferskvann på denne måten. Bramseilet vi hadde brukt som telt var så istykkdrrevet av vinden at vi måtte finne et reserve-mersseil og lage et nytt telt over mesanbommen. Seilet var gjennomvått, og vi brukte noen lugardører til å strekke det over. En del køyklær som var blitt berget vred vi opp om kvelden og la over oss. Vi var gjennomvåte fra uværet kom over oss til vi ble reddet.

Om ettermiddagen fjerde dag passerte en brigg oss i en avstand av under tre mil, på vei østover. Hun hadde lysmalte skipssider og mørk skanseledning. 6. januar styrte en italiensk bark ned på oss og spurte om vi hadde livbåter. Vi svarte at vi ikke hadde, og de holdt seg i nærheten uten å gjøre det minste forsøk på å hjelpe oss, skjønt det ikke hadde vært noe problem å få oss over, hvis de hadde villet. Barken hadde mistet storraen, men det var intet i veien for at de kunne ha reddet oss, om ikke feighet og umenneskelighet hadde dominert mannskapets følelser. De unngikk å vanære noen nasjon ved ikke å vise flagget, men bokstavene i skipets navn, bortsett fra den første, som jeg ikke klarte å se, var «uccari», og jeg antok fra skipets utseende at det var italiensk. Å dømme etter vårt utmattede åsyn, må de ha trodd at vi ikke hadde lenge igjen, for vraket var nå raskt i ferd med å brytes i stykker. Dette fortalte vi dem, noe som gjør deres opptreden enda mer klanderverdig. Da skipet passerte oss og overlot oss til vår skjebne, tok en av besetningen av seg klærne i den hensikt å svømme over til vraket, men han ble overtalt til å gi opp forsøket. Siden vi kunne se hans

oppførsel fra vraket, synes denne å være den sterkeste mulige appell til deres medmenneskelighet, hvis da de i det hele hadde noen.

Den 8. passerte en bark omtrent to og en halv mil til lovart, og en hvilken som helst utkikk ville ha observert oss. Samtidig passerte en annen bark i le, men den var for langt borte til å oppdage oss. Ved daggry den 14. så vi et dampskip komme mot oss fra vest. Skipet passerte oss i nord kl. 8. Det hadde brigatin-rigg og en svart skorstein, og vi kunne se den lyserøde malingen i vannlinjen. Likevel ble vi ikke lagt merke til. Offiserene må ha hatt en trivelig stund under solseilet.

Den 15. var det noen få lette regnbyger, men ikke nok til å vaske saltet ut av seilene. Derfor ble alt regnvannet vi samlet opp, til brakkvann. Vi brukte det til å skylle ut litt av saltet i brødet og eplene. Vi greidde også å koke litt av brødet og eplene i noe av vannet, slik at det ble spiselig. Dette var det eneste forsøket vi gjorde på å koke mens vi var på vraket – faktisk den eneste sjansen vi hadde til å gjøre noe som helst – og det var eneste gang vi hadde noe som kunne minne om et måltid, som, skjønt det ikke var videre velsmakende, ble spist med appetitt og takknemlighet. Ved daggry den 16. observert vi en bark tre–fire mil unna, og til sist dukket barken *Vasa* fram. Vi ble straks brakt om bord og tatt hånd om på beste måte.»

(Oversatt fra engelsk av Bård Kolltveit)

Among the objects displayed at Norsk Sjøfartsmuseum, is a pair of binoculars, presented in 1881 by the Canadian Government to captain Thor Tallaksen from Grimstad. This was to honour his rescue of the crew from the sinking Canadian bark *Ranger*, when Tallaksen was in command of the Grimstad bark *Vasa*. The article is a translation from the written reports of the two captains, published in «Record of Yarmouth Shipping». Copies of the pages were generously supplied by curator Eric Ruff of the Maritime Museum of Yarmouth.